

УДК 94:329:316.334.55(=162.1)](477.8-11)''1926''

ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛЬСЬКИХ СЕЛЯНСЬКИХ ПАРТІЙ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ТРАВНЕВОГО ПЕРЕВОРОТУ 1926 р.

Лев КАЛИНЯК

Львівський національний університет імені Івана Франка
кафедра історичного краєзнавства
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна
e-mail:lev_ka@ukr.net

Розглянуто вплив травневого перевороту 1926 р. на розвиток політичних відносин трьох провідних польських селянських партій Західної України. Польське Стронніцтво Людове "Визволене" (далі – ПСЛ "Визволене") та Стронніцтво Хлопське (далі – СХ), на відміну від політично поміркованого Польського Стронніцтва Людового "Пяст" (далі – ПСЛ "Пяст"), пропонували радикально вирішувати проблему земельної реформи шляхом безоплатного вилучення поміщицьких землеволодінь на користь селянства. Окрім розбіжностей у наріжному питанні своїх політичних програм, різним було ставлення зазначених таборів польського селянського руху і до постаті лідера санації Юзефа Пілсудського.

Ключові слова: Східна Галичина, польські селянські партії, міжвоєнний період, травневий переворот.

Окреслена проблематика попадала в поле зору польських дослідників селянського руху. Короткий аналіз діяльності польських селянських партій на території Західної України, зокрема, ставлення їхніх представників до актуальних питань політичного та економічного життя, а також теоретичних засад та реалізації національного питання у міжвоєнній Польщі поданий у працях Ю. Р. Шафліка, А. Вензікової та З. Томчонек. Разом з тим, зазначені історики обійшли увагою головні аспекти розвитку регіональних партійних структур краю – предмету пропонованої студії.

Травневий переворот 1926 р. розпочав новий етап у розвитку польських селянських партій Західної України. З приходом до влади Ю. Пілсудського розпочалося поступове обмеження ролі парламенту на користь виконавчих органів державного управління. Його результатом стало створення нового державного устрою у формі авторитарної диктатури та зведення до мінімуму впливів традиційних польських політичних партій.

Одразу після перевороту, в результаті якого було повалено польський уряд, що очолював лідер ПСЛ "Пяст" Віцентій Вітос, ця політична організація перейшла в опозицію до Ю. Пілсудського. Зайнята партією позиція негативно позначилася на діяльності її регіональних осередків, оскільки особа лідера санації, як національного героя, користувалася великою популярністю в середовищі польських селян¹.

¹ Józef Ryszard Szaflik, *Polskie stronnictwo ludowe Piast 1926–1931*. (Warszawa: LSW, 1970), 384; Alicja Więzikowa, *Stronnictwo chłopskie 1926–1931*. (Warszawa: LSW, 1963), 291; Zofia Tomczonok, *Ruch ludowy na Kresach północno-wschodnich Drugiej Rzeczypospolitej*. (Białystok: Wydawnictwo politechniki Białostockiej, 1996), 247.

Реакцією львівської окружної організації ПСЛ “Пяст” (партійна юрисдикція якої поширювалася на територію Східної Галичини – *Л.К.*) на травневі події 1926 р. стало проведення численних маніфестацій на підтримку В. Вітоса. Так, протягом останньої декади травня 1926 р. подібні заходи було проведено в Отинії, Снятині, Рудках, Товмачі, Золочеві, Скалаті, Бродах, Бучачі та Львові². Не викликає сумніву, що ці акції мали здебільшого пропагандистську мету і прагнули продемонструвати суспільству організаційну єдність партії, здатну ефективно протистояти несприятливій політичній кон’юнктурі. В дійсності травневі події істотно деморалізували членів регіональних осередків ПСЛ “Пяст”. Протягом наступних місяців її діяльність не відрзнялася притаманною раніше активністю, що засвідчує незначна кількість проведених організаційних заходів³.

Пожвавлення діяльності ПСЛ “Пяст” у Східній Галичині розпочалося лише у середині жовтні 1926 р., після того як, за участі В. Вітоса, у Львові, Тернополі, Станиславові, Чорткові, Скалаті та Сокалю відбулися так звані кушові з’їзди організації, на яких окремими групами були представлені делегати з 45 повітів краю. Одразу після цього, розпочалося проведення повітових з’їздів партії, які протягом жовтня-листопада 1926 р. пройшли, зокрема, у Борщеві, Бродах, Самборі, Радехові та Мостиськах⁴.

Складніша ситуація склалася навколо волинської організації ПСЛ “Пяст”. Тут, невдовзі після травневого перевороту, припинилося видання регіонального органу партії – тижневика “*Więś Wołyńska*”. Після того, як 29 червня 1926 р., за участю депутата сойму Анджея Вітоса (брат лідера партії – *Л.К.*), відбулося засідання волинської Окружної управи, діяльність місцевої організації носила винятково епізодичний характер⁵.

Кризу в ПСЛ “Пяст” засвідчувала і надто запізнена реакція на травневі події вищого керівництва організації. Лише через шість місяців, 27–28 листопада 1926 р., у Кракові, скликано V Надзвичайний з’їзд партії, де окреслено її подальший політичний курс. Прийнята на з’їзді резолюція підтримала ідею повернутись до старої системи формування урядів парламентської більшості, чим виразно засвідчила свою опозиційність до нової влади⁶.

На протигагу ПСЛ “Пяст”, травневий переворот спричинив зростання впливів політичних організацій з радикального селянського табору. ПСЛ “Визволене” та СХ ще задовго до перевороту виступали за повернення Ю. Пілсудського до активної політичної діяльності. Одразу після цього обидві організації підтримали прихід нової влади, виступивши з відповідними заявами, в яких лідерів санації

---

² “Z pracy organizacyjnej we Wschodniej Małopolsce”, *Sprawa Ludowa*, 3 czerwca 1926.

³ Львівське воєводське правління, Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО), ф. 1, оп. 52, спр. 651, арк. 7 зв.

⁴ Там само, оп. 51, спр. 57, арк. 33.

⁵ Волинське воєводське правління, Державний архів Волинської області (далі – ДАВО), ф. 46, оп. 9, спр. 415, арк. 1.

⁶ “Olbrzymi Kongres P. S. L. “Piast”, *Sprawa Ludowa*, 5 grudnia 1926.

висловлювалася подяка за повалення “злочинного уряду В. Вітоса та започаткування нового політичного устрою, спрямованого на розбудову демократичної Польщі”⁷.

Підтримка травневого перевороту значно зміцнила в польському селянському русі Західної України позиції СХ. Діяльність цієї організації в регіоні розпочалася одразу після її створення у березні 1926 р. Базою для розбудови СХ стали чинні у Східній Галичині осередки Союзу Хлопського (популярної польської радикальної селянської організації, створеної в 1924 р. – *Л.К.*), які за короткий час були уніфіковані під організаційну мережу нової організації. Так, 27 березня 1926 р. замість Окружної управи Союзу Хлопського, утворено відповідну партійну структуру СХ, впливи якої поширювалися на Львівське, Тернопільське та Станиславівське воєводства, а вже наступного дня тижневик “*Sprawa Chłopska*” (орган Союзу Хлопського – *Л.К.*) вперше вийшов як регіональний орган цієї партії. 25 квітня 1926 р. Окружна управа виступила із зверненням, у якому закликала своїх прихильників у Східній Галичині, до проведення масової організаційної роботи⁸.

Основним методом ведення партійної пропаганди в регіоні стали численні збори селянства, що проводилися за участю депутатів парламентського клубу СХ та спеціальних представників, яких делегувала Окружна управа. Під час зборів представники СХ обговорювали з селянами широкий спектр політичних та економічних питань, акцентуючи увагу присутніх на необхідності проведення земельної реформи на користь селян без відшкодування. У виступах керівників Окружної управи лунали заклики до об’єднання селян краю в політичній організації СХ⁹.

У другій половині 1926 р. основна увага львівської Окружної управи СХ була сконцентрована навколо розбудови повітових та громадських осередків партії. Значного поширення набула організаційна робота, активну участь у якій взяли депутати парламентського клубу Ян Бриль, Владислав Войтович, Якуб Павловський, Анджей Плюта, а також редактор “*Sprawy Chłopskiej*” Станислав Пжепюра¹⁰. Уже на початок 1927 р. організаційна мережа СХ охоплювала переважну кількість повітів Львівського та Тернопільського воєводств¹¹. Наймасовіші осередки партії виникали в тих повітах, де безпосередньо працювали представники її вищого керівництва, а також депутати парламентського клубу місцевого походження. До численних партійних осередків належала львівська повітова організація СХ. Місцеву управу, на чолі якої стояв Кароль Каспрович, обрано 20 червня 1926 р. Регулярні збори селян в громадах повіту проводив

⁷ Волинське воєводське управління державної поліції, ДАВО, ф. 1, оп. 2, спр. 1335, арк. 52.

⁸ “*Chcemy zgody i jedności!*”, *Sprawa Chłopska*, 28 marca 1926.

⁹ Львівське воєводське правління, ДАЛО, ф. 1, оп. 52, спр. 650, арк. 3 зв.

¹⁰ Прокурор апеляційного суду, місто Львів, Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДІАУЛ), ф. 205, оп. 1, спр. 450, арк. 9.

¹¹ Там само, спр. 442, арк. 6.

Я. Бриль. Значного поширення діяльність СХ досягла в Добромильському повіті. Головою партійної управи тут був секретар Головної управи партії Я. Павловський¹².

Інтенсивну організаційну роботу проводила тернопільська повітова управа, яку очолював С. Пжепюра. Найактивніша діяльність СХ спостерігалася в Терeboвлянському повіті – голова повітової управи Вінценти Маліновський. Деяко менші впливи СХ мало серед селян Чортківського повіту – голова повітової управи Кароль Воєвода, Скалатського – Ян Колч, Збараського – Юзеф Ягелло, Золочівського – Юзеф Фінценберг, Дрогобицького – Антоні Зборовський, Мостиського – Войцех Шот і Самбірського – Ян Земняк. В інших повітах впливи СХ були незначні. Тут партія помітно поступалися своєму головному політичному конкурентові ПСЛ “Пяст”. На території цих повітів єдиною дієвою організаційною одиницею були повітові управи, в той час як у сільській місцевості, замість громадських управ, діяли лише довірені представники партії¹³.

Слабкі позиції СХ займало у Станиславівському воєводстві. На початку 1927 р. на його території діяли дві повітові управи в Жидачеві та Снятині. Найкраще організованим у воєводстві партійним осередком було коло СХ у с. Журавно Жидачівського повіту, до складу якого входило 50 членів на чолі з головою Станиславом Кіяком. Незначна активність СХ спостерігалася в Рогатинському та Городенківському повітах¹⁴. Подальші спроби розбудови організаційної мережі СХ у Станиславівському воєводстві не принесли бажаних результатів. Це, насамперед, було пов’язано з низьким відсотком польського населення у воєводстві.

З аналогічних причин зазнала невдачі спроба організувати СХ у Волинському воєводстві. Тут діяльність СХ розпочалася у квітні 1926 р. створенням у Дубно Окружного секретаріату. У червні 1926 р. тут організовано Окружну управу партії, до складу якої увійшло 14 осіб. 11 липня 1926 р. у Здолбунові налагоджено видавництво друкованого органу партії, україномовної газети “Наша Справа”, редактором якої став Ян Глуховський. У вересні 1926 р. на території Волинського воєводства діяло 12 первинних осередків організації, зосереджених у Здолбунівському та Дубенському повітах¹⁵. В подальшому створена окружна партійна структура краю не змогла реалізувати свого організаційного потенціалу. Діяльність СХ на Волині було згорнуто. У кінці 1926 р. в Дубно припинив своє існування Окружний секретаріат партії. Керівництво СХ, усвідомивши безперспективність поширення своїх впливів у регіоні, відмовилося від будь-яких спроб діяльності у цьому напрямку¹⁶.

---

¹² Львівське воєводське правління, ДАЛО, ф. 1, оп. 51, спр. 50, арк. 43.

¹³ Там само, оп. 52, спр. 650, арк. 2.

¹⁴ Прокурор апеляційного суду, місто Львів, ЦДАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 449, арк. 3.

¹⁵ Волинське воєводське правління, ДАВО, ф. 46, оп. 9 а, спр. 158, арк. 2.

¹⁶ Alicja Więzikowa, *Stronnictwo chłopskie 1926 – 1931*. (Warszawa: LSW, 1963), 120.

Завдяки проведеній у Західній Україні роботі, СХ на початок 1927 р. досягнув значних організаційних успіхів у Східній Галичині. На території Волинського воєводства партія не спромоглася розгорнути ефективну організаційну мережу. Жодної діяльності СХ не проявляв у Поліському воєводстві. Причини зросту політичних впливів СХ полягали в радикалізації польського селянського середовища краю. Така тенденція мала місце у зв'язку з незначним обсягом реалізації земельної реформи. Крім того, на організаційний розвиток СХ позитивно впливала підтримка партією приходу до влади Ю. Пілсудського. Загалом зазначені процеси відбувалися за рахунок послаблення позицій головного конкурента СХ у польському селянському середовищі Західної України – ПСЛ “Пяст”, що натомість сприяло загостренню стосунків між обома політичними партіями.

Протягом 1926 р. у Західній Україні не зафіксовано сталої активності ПСЛ “Визволене”. Ініціатором проведення нечисленних партійних заходів на території Волинського та Поліського воєводств виступав депутат сойму Антоні Кордовський. За його участі в червні 1926 р. збори ПСЛ “Визволене” були проведені в Костополі та Корці. Присутні на них селяни, вітали травневий переворот, а також висловилися за необхідність примусово вилучати поміщицьку земельну власність та її безоплатне передання малоземельному та безземельному селянству. Подальші спроби поширити впливи ПСЛ “Визволене” на території Волинського воєводства відчутних успіхів не принесли. Зокрема, невдало закінчилася спроба А. Кордовського налагодити організаційну діяльність у Рівненському повіті¹⁷.

Істотне поживлення організаційної діяльності польських селянських партій у Західній Україні розпочалося на початку 1927 р. Воно було пов'язане з підготовою до наступних парламентських виборів, що мали відбутися у березні наступного року.

Помітно активізувалася діяльність ПСЛ “Пяст”. Протягом січня 1927 р. у Східній Галичині було проведено звітно-виборчі збори в партійних організаціях Самбірського, Львівського, Рава-Руського, Бережанського, Скалатського, Чортківського, Станиславівського, Кам'янка-Струмилівського, Золочівського, Зборівського, Рогатинського, Жидачівського та Тернопільського повітів. Відтак 23 березня 1927 р. у Львові пройшов окружний з'їзд ПСЛ “Пяст”, участь у якому взяли делегати з трьох воєводств Східної Галичини. Дня 22 травня 1927 р. у Львові, за участю В. Вітоса, відбулася конференція представників партії зі Львівського, Мостиського, Городоцького, Рава-Руського, Жовківського, Бродівського, Бібрецького та Яворівського повітів. Масові організаційні акції проводилися також у сільській місцевості. На початку 1927 р. позитивні зрушення відбулися у діяльності ПСЛ “Пяст” на Волині. Відтак 9 січня 1927 р. у Луцьку, за участі В. Вітоса, відбулося засідання Окружної управи¹⁸.

¹⁷ Волинське воєводське управління державної поліції, ДАВО, ф. 1, оп. 2, спр. 1335, арк. 46, 52.

¹⁸ Там само, ф. 46, оп. 9, спр. 415, арк. 93.

На середину 1927 р. у регіональних організаціях ПСЛ “Пяст” склалася позитивна тенденція подолати кризу, спричинену травневим переворотом 1926 р. Організаційні успіхи ПСЛ “Пяст” відбувалися на тлі переосмислення деякою частиною членів партії доцільності свого перебування в опозиції до режиму санації та її лідера. Значна частина представників ПСЛ “Пяст” почала схилитися до необхідності співпраці з новою владою. У травні 1927 р. це питання винесли на розгляд волинської Окружної управи ПСЛ “Пяст”. У ході дискусії, яку ініціював секретар регіональної організації Анджей Ярос, усі чинні у воєводстві повітові управи партії, за винятком рівненської, підтримали ідею співпраці з урядом. У травні 1927 р. А. Ярос відновив видавництво “Wsi Wołyńskiej” як незалежного від ПСЛ “Пяст” органу. У статті “Nasze stanowisko”, від 2 червня 1927 р., А. Ярос виступив з відкритою критикою політичного курсу Головної управи ПСЛ “Пяст”¹⁹. Слід зазначити, що у своїх діях А. Ярос користувався підтримкою членів Окружної управи та керівників повітових управ. Ситуація навколо волинської Окружної управи, яка спричинила фактичний розвал регіональної партійної організації, викликала неабияке занепокоєння з боку вищого керівництва ПСЛ “Пяст”. Щоб врегулювати ситуацію на Волині прибув уповноважений Головної Управи А. Вітос. Він призначив новим керівником регіональної організації Тадеуша Кжижановського. Однак так і не спромігся налагодити організаційну роботу у краї. Відтак 6 серпня, за участі В. Вітоса, у Луцьку відбулося засідання довірених представників ПСЛ “Пяст”, де відзначено незадовільний стан організації ПСЛ “Пяст” на Волині через бездіяльність її голови. Напередодні парламентських виборів члени регіональної організації ПСЛ “Пяст” стали орієнтуватися на проурядовий Безпартійний блок співпраці з урядом (далі – ББСУ)²⁰.

У другій половині 1927 р. відцентрові тенденції розпочалися у львівській регіональній організації. Після VI Конгресу ПСЛ “Пяст”, що відбувся 8–9 липня у Познані, з партії вийшов один з її чільних діячів Ян Бляйке. Свій вихід з партійних лав він мотивував незгодою з програмними засадами організації. Натомість, за офіційною версією керівництва Окружної управи, Я. Бляйке покинув партію на знак протесту проти того, що його не обрали до Головної Ради партії. Одразу після виходу з ПСЛ “Пяст” Я. Бляйке розпочав створювати нову селянську організацію – Загальний Землеробський Союз, який однак не здобув впливів у суспільно-політичному житті краю²¹.

Серйознішого удару по регіональній організації, завдав вихід з партії одного з фундаторів польського селянського руху Якуба Бойка. У жовтні 1927 р., він оприлюднив маніфест, у якому виступив за необхідність співпраці з урядом. Політичний крок одного з чільних діячів ПСЛ “Пяст” підтримав представник

---

¹⁹ Волинське воєводське управління державної поліції, ДАВО, ф. 46, оп. 9, спр. 415, арк. 93.

²⁰ Там само.

²¹ Прокурор апеляційного суду, місто Львів, ЦДАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 444, арк. 40.

регіональної організації Владислав Косидарський. У результаті розколу утворено нову проурядову селянську організацію Союз Людовий, на сторону якого у Східній Малопольщі розпочали масово переходити члени ПСЛ “Пяст” з повітів, де особа В. Косидарського користувалася популярністю серед місцевого селянства. Зокрема, 1 грудня 1927 р. до Союзу Людового перейшла Городоцька організація ПСЛ “Пяст” на чолі з Станиславом Ле Боутоном. Відтак 12 грудня 1927 р. подібно вчинила Мостиська організація партії. Окремі первинні організації Союзу Людового на базі колишніх осередків ПСЛ “Пяст” створено у Рава-Руському та Дрогобицькому повітах²².

Розколи у ПСЛ “Пяст” викликали чергову партійну кризу. Це свідчило, що організація відмовилося виставити на майбутні вибори до парламенту власний список. Після низки консультацій керівництво партії вирішило йти на вибори у блоці з християнськими демократами²³. Ширшою коаліцією пропольських політичних сил ПСЛ “Пяст” мало намір взяти участь на виборах у Східній Галичині.

Кризою в ПСЛ “Пяст” вдало скористалися інші селянські організації, які спромоглися поповнити свої ряди за рахунок головного конкурента. Інтенсивну діяльність у плані залучення колишніх членів ПСЛ “Пяст” до своєї організації проводив СХ. У Східній Галичині перехід значної частини членів ПСЛ “Пяст” на сторону СХ відбувся у Бібрецькому, Добромільському, Яворівському, Рава-Руському та Самбірському повітах²⁴. Зазначена тенденція засвідчила, що СХ зумів скласти серйозну конкуренцію ПСЛ “Пяст” у боротьбі за політичні впливи на селі.

Протягом 1927 р. діяльність регіональної організації СХ помітно посилилася. Так, згідно зі звітами тернопільського воєводського управління, станом на середину 1927 р., партія проводила найефективнішу організаційну роботу з-поміж інших, що були у воєводстві, політичних угруповань²⁵. У краї регулярно проводили збори селян, засідання громадських управ, повітові з’їзди організації. Найбільшим заходом став позачерговий Окружний з’їзд СХ, організований 20 листопада 1927 р. у Львові. У його роботі взяло участь 600 делегатів з Львівського, Тернопільського та Станиславівського воєводств, на чолі із депутатами парламентського клубу Яном Домбським, Я. Брилем, А. Плютою, В. Войтовичем та Юзефом Санойцею. З’їзд обрав нову Окружну управу, до складу якої ввійшли: Я. Бриль – голова; А. Плюта, Даніель Маліцький, Ю. Санойца – заступники голови; Я. Павловський та К. Каспрович – секретарі²⁶.

²² Львівське повітове староство, ДАЛО, ф. 7, оп. 4, спр. 141, арк. 14 зв, 115 зв.

²³ Józef Ryszard, Szaflik *Polskie stronnictwo ludowe Piast 1926 – 1931*. (Warszawa: LSW, 1970), 171.

²⁴ Львівське воєводське правління, ДАЛО, ф. 1, оп. 52, спр. 651, арк. 4, 6, 11, 25, 32.

²⁵ Прокурор апеляційного суду, місто Львів, ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 450, арк. 8.

²⁶ “Po Zjeździe lwowskim”, *Sprawa Chłopska*, 27 listopada 1927.

У діяльності львівської регіональної організації відбувалися позитивні зміни, які давали підстави її керівництву робити оптимістичні прогнози на майбутні вибори.

На вибори 1928 р. СХ вирішило йти окремим виборчим списком. Сумніви щодо такого кроку виникали лише стосовно виборчих округів у Східній Галичині, де допускалася участь партії у виборах у спільному пропольському блоці. Остаточно це питання було зняте з порядку денного на початку 1928 р.

Інертною залишалася діяльність ПСЛ “Визволене” на Волині та Поліссі. Тут протягом 1927 р. не було зафіксовано передвиборчих заходів партії. Підтримуючи правлячий режим, представники регіональних організацій ПСЛ “Визволене”, зокрема, А. Кордовський та Пьотр Вижиковський, брали участь у роботі так званого Об’єднаного Виборчого Комітету, який займався створенням широкого пропольського виборчого списку на східних кресах²⁷.

Травневі події 1926 р. спричинили поглиблення конфлікту між представниками поміркованого та радикального селянського руху в Західній Україні. Свого апогею протистояння польських селянських партій набуло протягом 1927 р. у процесі передвиборчої боротьби. Причини конфронтації лежали головню в ідеологічній площині. Не менш важливим фактором погіршення стосунків була також особиста неприязнь лідерів селянського руху, яка стала наслідком численних розколів в організаціях.

Особливої гостроти в цьому контексті набули відносини між ПСЛ “Пяст” та СХ у Східній Галичині. В основі їхнього конфлікту стояло протилежні погляди до шляхів проведення земельної реформи. Попри погіршення економічної ситуації на селі, ПСЛ “Пяст” надалі наполягало впроваджувати в життя закон про парцеляцію від 28 грудня 1925 р.²⁸ Натомість представники СХ виступали з критикою цього закону, звинувачуючи ПСЛ “Пяст”, як його ініціатора, у зраді інтересів селянства. Партія продовжувала підтримувати ідею відчуження великих земельних володінь у їх власників без компенсації²⁹.

Радикалізації поглядів СХ сприяв візит Я. Домбського та Я. Бриля до Радянського Союзу, що відбувся наприкінці 1925 р. Продемонстровані їм соціальні перетворення у сільському господарстві сусідньої країни справили позитивне враження на лідерів організації. Цей візит набув широкого резонансу в Західній Україні. Після повернення з Москви Я. Домбський та Я. Бриль провели у Львові кілька зустрічей з прихильниками СХ, де висловили високу оцінку розвитку рівня аграрних відносин у СРСР.

ПСЛ “Пяст” зуміло вдало використати візит представників СХ до СРСР щоб їх дискредитувати. У пястівській пресі було розгорнуто широку агітаційну кампанію проти керівників СХ, яких звинувачували у співпраці з комуністами та прагненні побудови радянського устрою у Польщі³⁰. На зборах ПСЛ “Пяст”,

²⁷ Волинське воєводське правління, ДАВО, ф. 46, оп. 9 а, спр. 159, арк. 10.

²⁸ “Olbrzymi Kongres P. S. L. “Piaś”, *Sprawa Ludowa*, 5 grudnia 1926.

²⁹ Львівське повітове староство, ДАЛЮ, ф. 7, оп. 4, спр. 139, арк. 139 зв.

³⁰ “Przepędzenie bolszewików ze wsi”, *Wola Ludu*, 28 kwietnia 1926.

проведених у Східній Галичині, лідерам СХ робили закиди у фінансованій Кремлем антидержавній діяльності. Програмові гасла СХ щодо проведення земельної реформи члени регіональної організації ПСЛ “Пяст” вважали за такі, що підривають підвалини державного устрою Польщі, заснованого на недоторканості приватної власності³¹.

Значні розбіжності між ПСЛ “Пяст” та СХ існували в церковному питанні. Обидві організації мали діаметрально протилежне ставлення як до підписаного в лютому 1925 р. Конкордату між Польщею та Ватиканом, так і назагал до ролі церкви в державному житті. ПСЛ “Пяст” виходячи зі своєї програми, не піддавало сумніву ширше залучати католицьку церкву до суспільнотворчих процесів у Другої Речі Посполитій. Як наслідок, регіональні організації партії в Західній Україні одностайно підтримали укладену в 1925 р. угоду з Апостольською столицею³². Натомість СХ займав яскраво виражену антиклерикальну позицію, декларуючи необхідність відокремлення церкви від держави. Партія вбачала в церкві передовсім великого землевласника, майно якого також повинно підлягати парцеляції. Занепокоєння керівництва організації викликали зростаючі впливи кліру в галузі освіти та його втручання в політичне життя країни. Львівська регіональна організація СХ виступала також за ліквідацію підписаного Конкордату³³.

Протистояння ПСЛ “Пяст” та СХ посилювало полярне ставлення цих організацій до правлячого режиму. Представники СХ, декларуючи підтримку Ю. Пілсудському, постійно порівнювали діяльність урядів “Гієно-Пясту” та санації. Виступаючи перед своїми прихильниками, вони акцентували увагу на заслугах так званих післятравневих урядів перед селянством. Показовим є приклад голови львівської повітової організації К. Каспровича, який на зборах у с. Малехові 10 липня 1927 р. зазначив присутнім, що на відміну від попередніх урядів (урядів “Гієно-Пясту” – Л. К.), які підтримували поміщиків, теперішній уряд (уряд Ю. Пілсудського – Л. К.) підтримує працююче населення³⁴. На колишні уряди “Гієно-Пясту” та деякі політичні партії (передовсім на ПСЛ “Пяст”), представники СХ покладали всю повноту відповідальності за складну економічну ситуацію на селі. Зазначалася причетність представників ПСЛ “Пяст” до різноманітних зловживань посадовими становищами в уряді, зокрема, корупції та розкраданні державної скарбниці. Найбільше закидів лунало на адресу В. Вітоса, діяльність якого на чолі уряду, як вважали у СХ, проводили в інтересах великого капіталу та поміщиків, що й спричинило економічну стагнацію у країні³⁵.

³¹ Jan Brodacki, “Warszawa, czy Moskwa”, *Sprawa Ludowa*, 10 stycznia 1926.

³² “Zjazd delegatów P. S. L. pow. samborskiego”, *Sprawa Ludowa*, 12 kwietnia 1925.

³³ “Rezolucje uchwalone dnia 20 listopada, na Zjeździe lwowskim”, *Sprawa Chłopska*, 4 grudnia 1927.

³⁴ Прокурор апеляційного суду, місто Львів, ЦДІА України у Львові, ф. 205, оп. 1, спр. 444, арк. 11.

³⁵ Львівське воєводське правління, ДАЛО, ф. 1, оп. 52, спр. 650, арк. 3.

Натомість, у ПСЛ “Пяст”, з приходом до влади Ю. Пілсудського, передбачали можливість істотно обмежити функції законодавчих органів влади, а також побоювалися створення, на основі режиму санації, монархічної форми правління. Виходячи з цього, ПСЛ “Пяст” виступало проти всіх політичних сил, що підтримували нову владу, яка прагнула ліквідувати республіканський устрій Польщі. Резолюції регіональних з’їздів організації звинувачували представників СХ у вигідній уряду діяльності, спрямованій на зміну чинної форми суспільно-політичних відносин³⁶.

Ситуація в польському селянському русі спричинила напруження у відносинах між членами регіональних організацій ПСЛ “Пяст” та СХ. Своєрідним каталізатором конфлікту виступала місцева партійна преса. На шпальтах “Sprawy Ludowej” (орган львівської окружної організації ПСЛ “Пяст” – Л.К.) та “Sprawy Chłopskiej” з’являлися публікації, в яких на адресу представників протилежного табору лунали звинувачення в різноманітних зловживаннях. Часто подібні публікації переслідували мету дискредитувати конкретного партійного діяча. Подібна практика провокувала сутички представників цих політичних сил. Так, на скликаному ПСЛ “Пяст” у січні 1927 р. з’їзді польських осадників Тернопільського повіту, виникла гостра суперечка, ініціатором якої став член СХ С. Пжепюра. Конфліктну ситуацію було вирішено за допомогою спеціально організованої ПСЛ “Пяст” охорони, яка насильно випроварила прихильників СХ із зали засідань³⁷. У вересні 1927 р. у с. Чишки Львівського повіту під тиском членів ПСЛ “Пяст” було розпущено агітаційні збори СХ³⁸. Натомість преса ПСЛ “Пяст”, у побитті одного із активістів своєї організації у Золочівському повіті, звинувачувала лідера Окружної управи СХ Я. Бриля³⁹. Загалом окреслений період позначився небувалим протистоянням двох найвпливовіших селянських організацій Західної України, на що неодноразово вказують звіти місцевих адміністрацій⁴⁰.

Неоднозначне ставлення представників поміркованих та радикальних селянських організацій до режиму Ю. Пілсудського спричинило поляризацію політичних сил у польському селянському середовищі. Ідеологічні розбіжності між ПСЛ “Пяст”, ПСЛ “Визволене” та СХ, створили сприятливий ґрунт для різноманітних маніпуляцій політичною свідомістю селян новою владою, а також піддавали сумніву ідею майбутнього об’єднання польського селянського руху. Вони ж стали причиною тотальної поразки зазначених політичних сил на парламентських виборах 1928 р., перебіг яких заслуговує окремої студії.

---

³⁶ “Zjazd Okręgowy P. S. L. “Piast” w dniu 27. marca br. we Lwowie”, *Sprawa Ludowa*, 3 kwietnia 1927.

³⁷ Прокурор апеляційного суду, місто Львів, ЦДІА України у Львові, ф. 205, оп. 1, спр. 451, арк. 6.

³⁸ Львівське повітове староство, ДАЛО, ф. 7, оп. 4, спр. 141, арк. 180 зв.

³⁹ “Łęk przed prawdą”, *Sprawa Ludowa*, 12 września 1926.

⁴⁰ Львівське воєводське правління, ДАЛО, ф. 1, оп. 52, спр. 651, арк. 36 зв, 45.

AKTIVITIES OF POLISH PEASANT PARTIES OF WESTERN UKRAINE AFTER THE MAY REVOLUTION OF 1926

Lev KALYNYAK

Ivan Franko National University of Lviv
Department of Local History
Universytetska str. 1, 79000, Lviv, Ukraine
e-mail:lev_ka@ukr.net

The article deals with the influence of May revolution of 1926 on the development of political relations of three leading Polish peasant parties of Western Ukraine. Polske Stronnitsvo Lyudove "Vyzvolyenye" (The PSL "Vyzvolyenye") and Stronnitsvo Hlopske (SH), unlike Polish moderate Stronnitsvo Lyudove "Pyast" (THE PSL "Pyast"), advocated for the radical decision of the land reform. They proposed to expropriate noblemen's land tenure and give it to peasants. Beside the difference in main issue of their political programs, different parts of the Polish peasant movement demonstrated different attitude to the personality of Sanatsiya leader Joseph Pilsudski.

The May revolution of 1926 started new period in activities of the Polish peasant movement. It caused the strengthening of the influences of The PSL "Vyzvolyenye" and SH, which supported the idea of Joseph Pilsudski's returning. The radical peasant organizations used the political situation and created the effective net of their own party branches in Western Ukraine.

The SH reserved the most influential position among the peasant radicals. Many county and primary branches were created in Lviv and Ternopil provinces. There were few local party branches in Stanislav province. The SH Supporters also failed to create district party organization in Volhynia.

The PSL "Vyzvolyenye" was more popular among the supporters of the Polish peasant movement in Volhynia and Polissya provinces. The activity of peasant political organizations of Volhynia and Polissya was not constant, it was rather sporadic. The reason was a low percent of ethnic Poles who lived there. The THE PSL "Vyzvolyenye" was not an exception in that situation. A strong county organization, headed by Antony Kordowski, functioned only in Sarnensky County. THE PSL "Vyzvolyenye" had no influence in Eastern Galicia.

The PSL "Pyast", after its leader Vintsenti Vitos quitted prime-minister post, became opposite to Sanatsiya regime. This situation caused the strengthening of the radical parties' influence. The PSL "Pyast" position had negative consequences for the activity of parties regional branches. It was connected with the person of Sanatsiya leader, who was very popular among Polish peasants as the nation's hero.

Events of May 1926 led to deepening of the conflict between representatives of radical and moderate peasant movement in Western Ukraine. Confrontation of the Polish peasant parties reached its apogee during pre-election struggle in 1927. The ideology was the main reason of that confrontation. But personal rejection among the leaders of the peasant movement became also very important factor of worsening relationships. Lots of splits happened in the organizations as the consequences of that.

Ambiguous position about the regime of Joseph Pilsudski, declared by representatives of radical and moderate peasant organizations, caused the political polarization in Polish peasant movement. The ideological differences between The PSL "Vyzvolyenye", The SH and The PSL "Pyast" created favorable field for lots of manipulations of peasants' conscience by the new government. They also brought doubts about the idea of future union of Polish peasant movements. Besides, they became the reason of the total defeat of mentioned political parties at the parliamentary elections in 1928.

Keywords: Peasant Parties, Western Ukraine, Revolution, Polish Movement.

REFERENCES

- “After Lviv Congress”, *Sprava Hlopska*, 27 November 1927. (in Polish)
- “Congress of Delegates of THE PSL of Sambir County”, *Sprava Ludova*, 12 April 1925. (in Polish)
- “District Congress of PSL “Pyast” at March, 27 in Lviv”, *Sprava Ludova*, 3 April 1927. (in Polish)
- “Expelling of Bolsheviks From the Country”, *Vola Ludu*, 28 April 1926. (in Polish)
- “From Organizational Work in Eastern Malopolska”, *Sprava Ludova*, 3 June 1926. (in Polish)
- Jan Brodacki, “Warsaw or Moscow”, *Sprava Ludova*, 10 January 1926. (in Polish)
- Jozef Ryszard Szaflik, *Polish People’s Party Piast 1926 - 1931*. (Warsaw: LSW, 1970) (in Polish)
- Lviv County Government, State Archive of Lviv Region, Fond 7, Series 4, Files 141. (in Polish)
- Lviv Provincial Directorate, State Archive of Lviv Region, Fond 1, Series 51, Files 50, 57; Series 52, Files 650, 651. (in Polish)
- Prosecutor of the Court of Appeal. Central State Historical Archive of Ukraine in Lviv, Fond 205, Series 1, Files 450. (in Polish)
- “The Rezolution, taken at November, 20 at the Lviv Congress”, *Sprava Hlopska*, 4 December 1927. (in Polish)
- Tomczonek, Zofia. *People Movement at the North-Eastern border of the Second Republic Bjalystoc*: Publishing house of Bjalystoc polytechnics, 1996. (in Polish)
- Volhynia Provincial Directorate, State Archive of Volhynia Region, Fond 46, Series 9, Files 415; Series 9a, Files 158, 159. (in Polish)
- Volhynia Provincial Directorate of State Police, Fond 1, Series 2, Files 1335. (in Polish)
- “We Want Agreement and Junity”, *Sprava Hlopska*, 28 March 1926. (in Polish)
- “We did the Congress of THE PSL “Pyast”, *Sprava Ludova*, 5 December 1926. (in Polish)
- Więzikowa, Alicja. *Stronnitsvo Hlopske 1926 – 1931*. Warsaw: LSW, 1963. (in Polish)